

EFEKTI POSLOVANJA MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA U HNK

EFFECTS OF SMALL AND MEDIUM ENTERPRISES IN HNK

Dr. Sabina Šehić – Kršlak, viši asistent

sabina.sehic@unmo.ba

Ekonomski fakultet Univerziteta „Džemal Bijedić“ u Mostaru
Mostar

Abstract : *Sectoral and economic segments analysis of the performance of SMEs in the HNK are significant determinant for future development. The analysis of SMEs in the HNK will present the situation and development opportunities in selected sector and its businesssegments. To realize the goal, it is necessary in the analysis include: key financial data, trends and dynamics of key indicators, dynamic business performance of SMEs in HNK on this basis and analyzes will qualify the conclusions of which should contribute to a stronger development SMEs.*

Key words: SMEs, business efficiency, profitability analysis, business results, ratio analysis.

Sažetak: *Sektorska i granska analiza uspješnosti MSP-a u HNK značajna su determinanta za budući razvoj. Analizom MSP-a u HNK prezentirat će se stanje i razvojne mogućnosti u odabranom sektoru i njegovim granama. Kako bi realizirali cilj neophodno je u analizu uključiti: ključne finansijske podatke, trendove i dinamiku ključnih pokazatelja, dinamiku uspješnosti poslovanja MSP-a. Na tim osnovama i analizama plasirat ce se zaključci koji bi trebali doprinijeti čvršćoj razvojnoj podlozi MSP-a u HNK.*

Ključne riječi: MSP, uspješnost poslovanja, analiza uspješnosti, poslovni rezultati, ratio analize.

UVOD

Analiza dinamike uspješnosti preduzeća napravljena je za četverogodišnji period 2011-2014. godina, za jedanaest (11) djelatnosti. U analizu su uključena preduzeća koja su, u skladu sa Zakonom o računovodstvu i reviziji u FBiH, predala svoje godišnje finansijske izvještaje zakonom ovlaštenoj finansijskoj instituciji za obradu i kontrolu finansijskih izvještaja.

Struktura analiziranih sektora u ovom radu uključuje sljedeća područja:

Ribarstvo

Poljoprivreda, lov i šumarstvo

Rudarstvo

Prerađivačka industrija

Snadbijevanje električnom energijom

Građevinarstvo

Trgovina na veliko i malo

Ugostiteljstvo

Saobraćaj, skladištenje i veze

Finansijsko posredovanje

Poslovanje nekretninama

Analizom navedenih sektora kroz ovaj rad obezbijedit će se informacije o prihodima, rashodima, gubicima, imovini, te izvorima finansiranja. U nastavku su detaljnije analizirani relevantni pokazatelji kao što su imovinsko – finansijski pokazatelji i opšti pokazatelji uspješnosti malih i srednjih preduzeća u HNK.

Zbog specifičnosti područja kojeg obrađuju analize i koje sadržaje bi trebalo obraditi, u analizama nisu u dovoljnoj mjeri obuhvaćene sve relevantne informacije. Tu se misli prije svega na niže nivoe od sektorskog nivoa. Pri prikupljanju i obradi informacija u toku izrade analiza korištene su konsultacije sa ministarstvom privrede HNK kojim su autori ovog materijala posebno zahvalni.

Makro-ekonomski okvir Bosne i Hercegovine

Kao što se očekivalo bosansko-hercegovačka privreda je „pala“ drugom kvartalu 2014. godine nakon efekata najgore prirodne katastrofe u savremenoj historiji zemlje. Prema podacima Državne agencije za statistiku realni BDP opao je za 1,2% u drugom kvartalu 2014. godine. Iako pregled po komponentama BDP-a pokazuje da ekonomski pad nije bio toliko rasprostranjen (tj. kvartalno ukupno 11 komponenti zabilježilo je povećanje, dok je 8 komponenti zabilježilo smanjenje), negativan doprinos došao je od većine kategorija koje se smatraju generatorom pozitivnih ekonomskih performansi u prethodnim godinama.

Eksplisito, najjači negativan doprinos na došao iz oblasti vađenja ruda i kamena (-12,0%), poljoprivrede (-5,4%), proizvodnji (-4,3%) i transportu (-3,8%). S druge strane, pozitivan doprinos uglavnom došli iz “tercijarnih” sektora djelatnosti, kao što su stručne, naučne i tehničke aktivnosti 11,7 i administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti (4,4%). U odnosu na isti kvartal od 2013. godinu imamo slične ekonomske pokazatelje, kao ponovo najjači pad je zabilježen u vađenja ruda i kamena (-16,2%), i poljoprivrednom sektoru (-10,8%), zatim slijede poslovi s nekretninama (-9,6%), snabdijevanje električnom energijom (-8,8%) i proizvodnji (-3,4%).

Indikatori	2011	2012	2013	2014
Nominalni BDP BiH, (u milionima KM-1) tekuće cijene	25.772	25.734	26.282	26.934
Realni BDP (stopa rasta u % -1)	1,0	-1,2	1,6	0,7
Stopa rasta potrošačkih cijena u BiH-2 - Prosječna godišnja stopa rasta CPI (u procentima)	3,7	2,1	-0,1	-0,9
Stopa rasta potrošačkih cijena u BiH-2 - Prosječna godišnja stopa rasta CPI (u procentima)	3,7	2,1	-0,1	-0,9
Saldo	-1,3	-2,0	-2,2	
Vanjski dug sektora vlade (u milionima KM)	6.661	7.155	7.409	8.182

Tabela broj 1: Ekonomski indikatori makrookruženja BiH, izvor: www.cbbh.ba, 23.4. 2015.

Nakon pada industrijske proizvodnje u drugom kvartalu 2014. godine (industrija je jedan od sektora najviše pogođene majskim poplava), u trećem kvartalu je uglavnom obilježen pozitivnim trendovima. Štaviše, zabilježeni rast u julu i septembru je bio dovoljan da ublaži negativan rast iz avgusta, i da potiče u trećem kvartalu u pozitivan rast. Upravo, u trećem kvartalu 2014. godine bh industrijska proizvodnja porasla je skromno za 0,4% na godišnjem nivou, zahvaljujući isključivo rastu proizvodnje od 3,9% u odnosu na isti kvartal 2013. godine. Sa druge strane, vađenja ruda i kamena i snabdijevanju električnom energijom umanjili su rast industrijske proizvodnje - pad za 0,4% i 6,4% na godišnjem nivou. Međutim, treba imati u vidu da je magnituda od pada bilo mnogo slabiji u odnosu na drugi kvartal 2014. godine. Što se tiče aktivnosti u četvrtom kvartalu, u industrijskom sektoru se očekuje ubrzanje, potičući kumulativne pokazatelje za 2014. godinu do međugodišnjeg rasta od 1,0%,.

Građevinski sektor također pokazuje pozitivan rast u trećem kvartalu 2014. godine, ali intenzitet povećanja je bio manji od rasta u prvoj polovini godine. Upravo, u trećem kvartalu 2014. godine ostvarena su povećanja, zgrade (međugodišnje 3,6%) i građevinarstva (1,7%), obje komponente. Sve u svemu, rast industrije i izgradnje ukazuju na tekući ekonomski oporavak u 2014. godini uprkos svim izazovima.

SEKTOR MALIH I SREDNJIH PREDUZEĆA U BiH

Sektor malih i srednjih preduzeća u BiH je glavni generator poslovne aktivnosti zemlje. Broj zaposlenih, posmatran u posljednje tri godine (2011,2012,2013), je gotovo konstantan (381.000 uposlenih), sa ukupnom promjenom u odnosu na 2011 godinu od samo 0,4%. Od ukupnog broja uposlenih u BiH (617.770 uposlenika) u sektoru MSP-a zaposleno je 62% radnika. Najveći dio radnika zaposlen je u u podsektorima prerađivačke industrije i trgovine koji ukupno čine 42% svih zaposlenih sektora MSP-a. Analizirajući posljednje tri godine, može se vidjeti da nije bio značajnijih promjena u rasporedu zaposlenih po podsektorima MSP-a. U narednoj tabeli prikazani su podaci u zaposlenim po pod sektorima, kao i ukupno učešće u sektoru i ukupnoj privredi BiH.

KD BIH 2010 područja	Veličina preduzeća prema broju zaposlenih				Ukupno	Ukupno učešće u SME sektoru
	Mikro 0-9	Mala 10-49	Srednja 50-249	Velika Large ≥ 250		
Ukupno	66.851	126.993	187.934	235.992	617.770	100%
Poljoprivreda, šumarstvo i ribolov	1.824	2.810	1.414		6.048	2%
Vađenje ruda i kamena	462	1.028	1.325		2.815	1%
Prerađivačka industrija	9.712	24.592	44.214	8.340	86.858	21%
Proizvodnja i snabdijevanje energijom	298	417	1.203	14.969	16.887	1%
Snabdijevanje vodom	504	3.405	6.234	44.488	54.631	3%
Građevinarstvo	4.469	10.788	12.179	17.002	44.438	7%
Trgovina na veliko i na malo	25.436	30.541	22.915	2.761	81.653	21%
Prijevoz i skladištenje	4.878	6.635	4.836	4.649	20.998	4%
Djelatnosti pružanja smještaja	1.873	3.202	2.610	22.812	30.497	2%
Informacije i komunikacije	2.155	3.543	3.249	15.253	24.200	2%
Finansijske djelatnosti i djelatnosti osiguranja	401	398	5.725	948	7.472	2%
Poslovanje nekretninama	877	668	609	9.009	11.163	1%
Stručne, naučne i tehničke djelatnosti	6.433	5.311	2.818	9.368	23.930	4%
Administrativne i pomoćne uslužne djelatnosti	1.384	2.233	3.024	669	7.310	2%
Javna uprava i odbrana; obavezno socijalno osiguranje	685	7.659	22.574	3.074	33.992	8%
Obrazovanje	977	18.038	35.828	47.236	102.079	14%
Djelatnosti zdravstvene i socijalne zaštite	1.887	2.993	13.494	4.239	22.613	5%
Umjetnost, zabava i rekreacija	1.051	1.638	2.730	28.053	33.472	1%
Ostale uslužne djelatnosti	1.545	1.094	953	3.122	6.714	1%
<i>Učešće u ukupnom broju preduzeća</i>	11%	21%	30%	38%	100%	

Tabale broj: 1: Broj zaposlenih po veličini preduzeća i prikaz ukupnog učešća zaposlenih po sektorima u BiH, Izvor: www.bhas.ba, 20.4.2015.

Da bi stekli bolju sliku sektora MSP-a u ovom poglavlju ćemo ih komparirati za sa podacima EU, da bi stekli bolju sliku trendova.

Ukupan broj zaposlenih u EU u MSP sektoru iznosi 67%, što je značajno više u odnosu na BiH. Razlog zaostajanja BiH za ovim trendovima jeste spora transformacija velikih preduzeća, koja još uvijek nisu doživjela transformaciju kako zbog strukture vlasništva, tako i zbog loših ekonomskih prilika i nedostatka stranih investicija.

(hiljade)	Broj preduzeća	Broj zaposlenih (hiljade)
Ukupno	21.801	132.798
Ukupno MSP	21.731	89.587
Mikro	20.154	39.646
Mala	1.355	27.231
Srednja	222	22.711
Velika	42	43.157
% MSP u Total	100%	67%

Tabela broj 2: Broj MSP-a u EU i ukupan broj zaposlenih, službena stranica Ministarstva privrede HNK-a

BROJ PREDUZEĆA I BROJ ZAPOSLENIH U MALIM I SREDNJIM PREDUZEĆIMA

U 2014. godini AFIP-u je godišnje finansijske izvještaje predalo ukupno 2.405 preduzeća, koja su obuhvaćena ovom analizom. U odnosu na 2010. godinu, broj preduzeća se povećao za 5%. Projčan broj zaposlenih u 2014. godini iznosio je 31.537, što je povećanje u posmatranom periodu (2010-2014). U odnosu na 2010. godinu broj zaposlenih u 2014. godini je veći za 15%.

Godina	Broj preduzeća	Prosječan broj zaposlenih
Dec-10	2.269	27.424
Dec-11	2.269	28.347
Dec-12	2.390	30.255
Dec-13	2.394	30.518
Dec-14	2.405	31.537
Index 2014 vs 2010	▲ 5,99% ▲	15,00%

Tabela broj 4: Struktura preduzeća

ANALIZA STRUKTURE POSLOVNE AKTIVE I IZVORA SREDSTAVA MSP-a U HNK

Preduzeća u HNK su na kraju 2014. godine imala vrijednost ukupne poslovne aktive u iznosu od 7.7 mld BAM, što je u odnosu na 2010. godinu veće za 35%. U strukturi imovine, stalna sredstva sudjeluju sa 70%, tekuća sredstva sa 28% i ostala aktiva sa 2%. U odnosu na 2010. godinu povećan je udio stalnih sredstava za 3 % u odnosu na 2010. godinu. Stalna sredstva pokazuju perspektivu rasta, na što ukazuje povećanje investicijske aktivnosti preduzeća. Rast stalnih sredstava generisan je rastom sredstava i postrojenja u pripremi na 970 mil BAM i građevinske infrastrukture za 407 mil BAM.

Vrsta aktive	Dec-10	Dec-11	Dec-12	Dec-13	Dec-14	Index (2014 vs. 2010)
Stalna sredstva	3.803.213	4.062.424	4.411.739	4.916.113	5.400.946	▲ 42%
Odložena porezna sredstva	242	261	462	357	507	
Tekuca sredstva	1.797.286	2.105.195	2.090.790	2.077.931	2.119.535	▲ 18%
Gubitak iznad visine kapitala	85.948	101.207	135.942	135.932	161.610	▲ 88%
Poslovna aktiva	5.686.689	6.269.087	6.638.932	7.130.332	7.682.598	▲ 35%
Kapital	3.287.542	3.494.765	3.531.923	3.734.236	3.782.423	▲ 15%
Dugoročna rezervisanja	218.949	254.573	274.544	337.338	390.400	▲ 78%
Dugoročne obaveze	685.386	738.495	872.815	1.090.459	1.565.230	▲ 128%
Odložene porezne obaveze	181	1.218	1.359	3.358	3.026	
Kratkoročne obaveze	1.442.557	1.687.441	1.854.600	1.855.873	1.811.804	▲ 26%
Pasivna vremenska razgranic	51.832	65.616	78.044	85.573	109.077	▲ 110%
Odložene porezne obaveze	243	26.874	25.709	23.399	20.700	
Poslovna pasiva	5.686.689	6.268.982	6.638.994	7.130.236	7.682.659	▲ 35%

Tabela broj 5: Poslovna aktiva MSP- 2010-2011., www.afp.ba, 30.3.2015.

Imovina preduzeća krajem 2010. godine se finansirala vlastitim kapitalom u udjelu od 58%, dugoročnim obavezama sa 12% i kratkoročnim obavezama sa 25%. U odnosu na 2010. godinu, u 2014. godini došlo je do nepovoljnih kretanja, tako da se udio kapitala smanjio, dok su obaveze porasle, odnosno povećao se nivo zaduženosti preduzeća.

Dugoročna pokrivenost stalnih sredstava ((kapital+dugoročne obaveze)/ stalna sredstva) se kretala iznad 100% u periodu od 2010. do 2012. godine, da bi u 2013. i 2014 godini opala na 99%. To znači da se u posljednje dvije godine dio stalnih sredstava finansirao iz kratkoročnih izvora, što može inicirati buduće finansijske probleme.

Ukoliko se poveća udio stalne imovine koja se finansira kratkoročnim izvorima finansiranja, to može značiti da neka preduzeća mogu biti u ozbiljnim problemima pri generisanju prihoda dovoljnih za servisiranje kratkoročnih obaveza.

000 BAM	Dec-10	Dec-11	Dec-12	Dec-13	Dec-14
Stalna sredstva	5.686.689	6.269.087	6.638.932	7.130.332	7.682.598
Kapital	3.287.542	3.494.765	3.531.923	3.734.236	3.782.423
Dugorocne obaveze	685.386	738.495	872.815	1.090.459	1.565.230
Kratkorocne obaveze	1.442.557	1.687.441	1.854.600	1.855.873	1.811.804
<i>Kapital/Aktiva</i>	58%	56%	53%	52%	49%
<i>Dugoročne obaveze/Aktiva</i>	12%	12%	13%	15%	20%
<i>Kratkoročne obaveze/Aktiva</i>	25%	27%	28%	26%	24%
<i>Dugoročni izvori/Stalna sredstva</i>	104%	104%	100%	98%	99%

Tabela broj 6: Izvori finansiranja poslovne aktive, finansijski izvještaji dostupni na službenoj stranici, www.afip.ba, 15.4.2015.

FINANSIJSKI REZULTATI PREDUZEĆA

U nastavku se analizira skup indikatora iz bilansa uspjeha, koji indiciraju učinkovitost poslovanja. Za te se svrhe koriste podaci o ukupnim prihodima, ukupnim rashodima, te dobiti i gubitku prije oporezivanja.

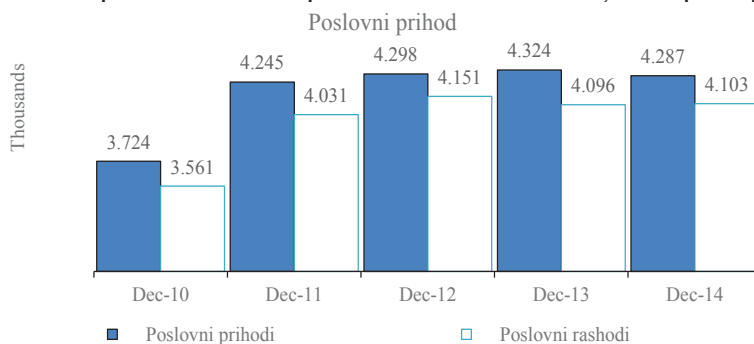
'000 BAM	Dec-10	Dec-11	Dec-12	Dec-13	Dec-14	Index 2014 vs 2010	Index 2014 vs. 2013
Poslovni prihodi	3.724.074	4.245.137	4.297.709	4.323.915	4.286.992	▲ 15%	▼ -1%
Poslovni rashodi	-3.561.393	-4.031.449	-4.151.203	-4.095.731	-4.102.755	▲ 15%	▲ 0%
Bruto dobit (Gross margin)	162.680	213.688	146.506	228.184	184.237	▲ 13%	▼ -19%
Finansijski prihodi	60.534	46.642	57.249	52.778	52.175	▼ -14%	▼ -1%
Finansijski rashodi	-93.365	-82.862	-93.536	-58.508	-65.481	▼ -30%	▲ 12%
Neto finansijski prihodi	-32.831	-36.220	-36.287	-5.729	-13.305	▼ -59%	▲ 132%
Neto ostalih prihoda i rashoda	-23.133	-10.682	-37.362	-29.949	-40.733	▲ 76%	▲ 36%
Neto prihodi iz promjene rac po	-4.379	-1.356	-5.773	-3.118	-11.829	▲ 170%	▲ 279%
Neto prihodi iz osnova uskladzi	-9.811	-504	-13.514	-7.565	1.146	▼ -112%	▼ -115%
EBT (dobit prije poreza)	92.526	164.926	53.570	181.821	119.516	▲ 29%	▼ -34%
Porezni rashodi	-9.766	-13.995	-13.977	-14.831	-15.309	▲ 57%	▲ 3%
Neto dobit perioda	82.760	150.931	39.593	166.990	104.207	▲ 26%	▼ -38%

Tabela broj 7: Pregled elemenata bilansa uspjeha 2010-2014.

Iako je broj preduzeća u 2014. godini povećan, poslovna aktivnost preduzeća, posmatrano u periodu 2014 vs 2013, je smanjena. Ostvareni prihodi u 2014. godini su manji za -1% u odnosu na prethodnu godinu. Dinamika ostvarenih prihoda pokazuje da je poslovna aktivnost u 2010. godini znatno niža u odnosu na 2014. godinu (rast za 15%). Od 2010. godine poslovna aktivnost pokazuje trend blagog rasta, da bi u 2014. godini doživjela blagi pad. Bruto marža, posmatrana kao razlika između prihoda prodatih proizvoda i materijalnih troškova proizvoda takođe je u 2014 zabilježila

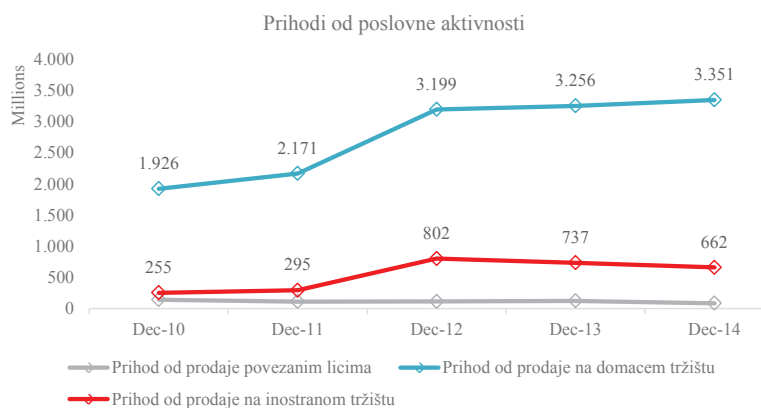
pad od 14%, što pokazuje izuzetno negativan trend u „varijabilnom djelu“ strukture bilnsa uspjeha preduzeća. S druge strane, poslovni rashodi u posmatranom periodu nisu su pratili dinamiku kretanja ukupnih prihoda.

Grafikon broj 1: Pregled poslovnih prihoda

Dobit prije oporezivanja u 2014. godini je manja u odnosu na 2013. godinu za 3%, dok je u odnosu na 2010. godinu veća za 29%. Međutim, posebno negativno se ocjenjuje povećanje ostalih rashod za dva i pol puta, a generisano troškovima od prodaje slatnih sredstava. Ovo ukazuje na problem većeg broja preduzeća koja posluju sa gubitkom. To se reflektuje na ukupan neto rezultat koji je, iako pozitivan, u 2014. niži za čak 38% u odnosu na 2013. godinu, kada je imao svoju maksimalnu vrijednost u posmatranom periodu (2010-2014.).

Važno je naglasiti da je pad prihoda od poslovne aktivnosti u 2014 godini uzrokovan padom plasmana međunarodnim tržištima od 10% odnosno 74 mil BAM.

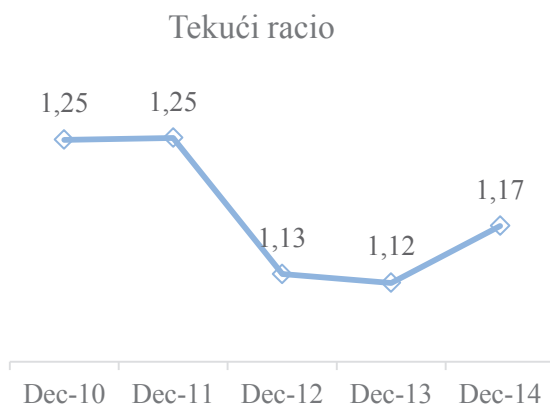
Grafikon broj 2: Struktura prihoda od poslovne aktivnosti

RACIA LIKVIDNOSTI

Tekući racio likvidnosti ili racio opšte likvidnosti – pokazuje mogućnost izmirenja kratkoročnih odnosno tekućih obaveza, računa se po formuli:

$$\text{Tekući racio} = \text{Tekuća sredstva} / \text{Tekuće obaveze}^1$$

Izračunavanjem ovog pokazatelja dolazi se do informacije sa koliko novčanih jedinica tekuće imovine je pokrivena svaka novčana jedinica obaveza. Tekući racio opće likvidnosti spada u grube testove likvidnosti, jer cjelokupnu obrtnu imovinu (gotovinu, potraživanja i zalihe) poistovjećuje sa likvidnom imovinom. Utvrđeni rezultati pokazuju nezavidno pokriće tekućih obaveza tekućom imovinom. Ovakvi rezultati nisu indikatori koji pokazuju sigurnost interesa povjerilaca MSP preduzeća u HNK.

Poželjni racio za ovaj slučaj je 2:1

Grafikon broj 3: Tekući racio likvidnosti

Racio reducirane likvidnosti / (eng. Acid ratio) – je odnos između obrtnih sredstava (tekuća sredstva) umanjenih za zalihe i AVR i ukupnih kratkoročnih (tekućih) obaveza. Formula za ovaj racio glasi:

$$\text{Reducirani racio} = \text{Obrtna sredstva} - (\text{Zalihe} + \text{AVR}) / \text{Kratkoročne obaveze}^2$$

1 Racio analiza – Ekonomski fakultet Kragujevac

2 Ivaniš, M., *Uvod u korporativne finansije i tehnike upravljanja korporativnim finansijama*, Univerzitet Singidunum, Beograd.

Ovaj pokazatelj značajan jer respektuje heterogenost obrtnih sredstava – sa aspekta konvertibilnosti u gotovinu. Stavljanje u odnos obrtnih sredstava uz umanjenje zaliha dobije se rigorozniji pokazatelj likvidnosti.

Grafikon broj 4: Racio reducirane likvidnosti

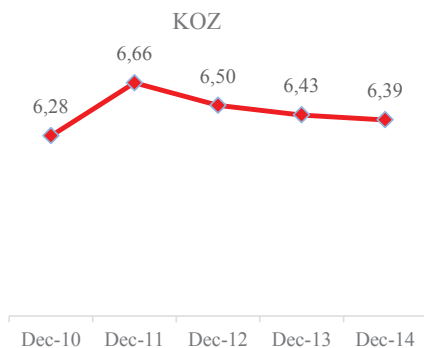
POKAZATELJI POSLOVNE AKTIVNOSTI

Ovdje se izračunavaju pokazatelji koji pokazuju koliko preduzeća efikasno koriste svoja sredstava (aktivu). Poseban je akcenat na mjerenju efikasnosti naplate potraživanja i obrta zaliha.

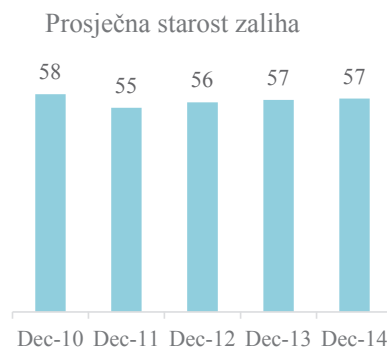
Koeficijent obrta zaliha (KOZ), po formuli:

$$\text{KOZ} = \text{Troškovi realizacije} / \text{Zalihe}$$

365: KOZ = prosječna starost zaliha na skladištu

Grafikon broj 5: Koeficijent obrta zaliha

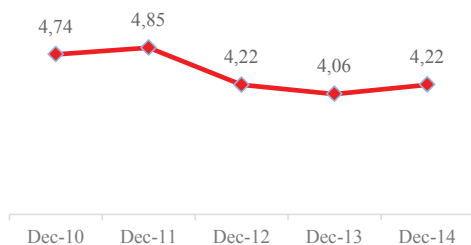
Grafikon broj 6: Prosječna starost zaliha

Koeficijent obrta kupaca (KOK) koji se dobija po formuli:

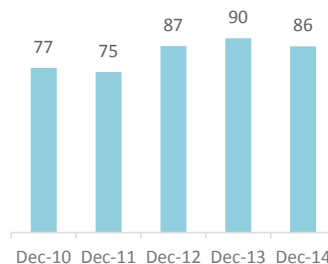
$$\text{KOK} = \text{Realizacija} / \text{Prosječan saldo kupaca}$$

$$365 : \text{KOK} = \text{Prosječan period naplate}$$

KOK

Prosječan period naplate

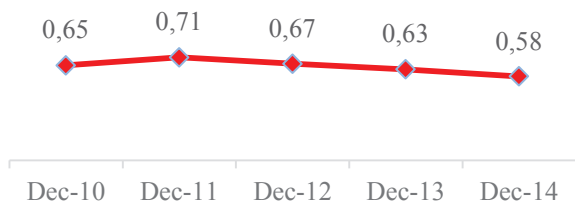

Grafikon broj 7: Koeficijent obrta kupaca   Grafikon broj 8: Prosječan period naplate

Koeficijent obrta ukupne aktive (KOUA) koji se dobija:

$$\text{KOUA} = \text{Realizacija} / \text{Ukupna aktiva}$$

Koeficijent obrta ukupne aktive

Grafikon broj 8: Koeficijent obrta ukupne aktive

Pokazatelji finansijske strukture ili racia menadzmenta zaduzenosti – koji ukazuju na strukturu izvora kapitala, tj. sopstveni u odnosu pozajmljeni kapital

Racio zaduzenosti (RZ) po formuli:

$$\text{RZ} = \text{Pozajmljeni kapital} / \text{Ukupna aktiva}$$

	Dec-10	Dec-11	Dec-12	Dec-13	Dec-14
Obaveze koje se mogu konvertovati u kapital	2.218	12.428	15.716	15.716	36.84
Poslovna aktiva	5.686.689	6.269.087	6.638.932	7.130.33	7.682.598
Racio zaduženosti	0,04%	0,20%	0,24%	0,22%	0,48%

Tabela broj 8: Racio zaduženosti

Racia profitabilnosti/Rentabilnosti – koji odražavaju kombinovane efekte likvidnosti, menadžmenta aktive i menadžmenta zaduženosti na ostvarene poslovne rezultate.

Bruto profit od realizacije, po formuli:

$$BP = \text{Bruto dobit/Realizacija}$$

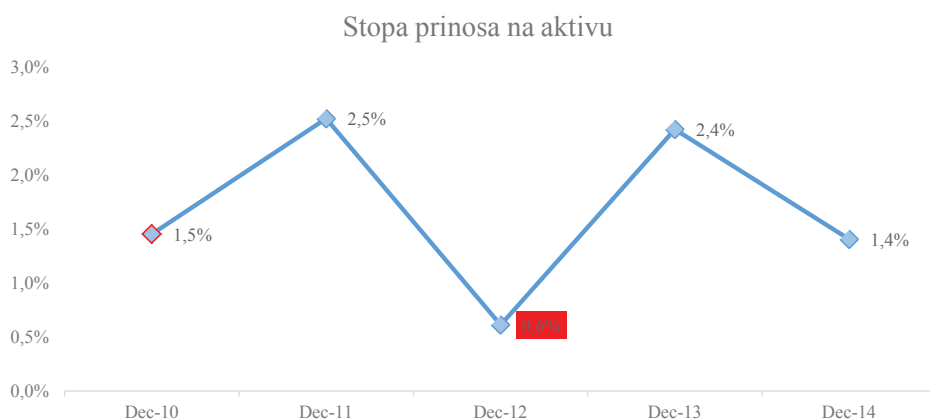
Kao pokazatelj iznosa profita na novčanu jedinicu realizacije

	Dec-10	Dec-11	Dec-12	Dec-13	Dec-14
Bruto profit od realizacije	2,5%	3,9%	1,2%	4,2%	2,8%

Tabela broj 9: Bruto profit od realizacije

Stopa prinosa na ukupnu aktivu (SPUA), po formuli:

$$SPUA = \text{Neto dobit/Prosječna aktiva}$$

Grafikon broj 10: Stopa prinosa na aktivu

Odabrani relativni pokazatelji učinkovitosti sektora

Tabela broj 6: Osnovni podaci po djelatnostima sektora

Područja djelatnosti	Broj zaposlenih	Broj zaposlenika	% učešće u ukupnoj aktivni sektora
Ribarstvo	9	38	0,1%
Poljoprivreda, lov i sumarstvo	69	673	1,6%
Rudarstvo	23	104	0,2%
Preradivacka industrija	413	5.976	17,9%
Snabdijevanje el energijom	58	2.453	18,2%
Gradjevinarstvo	181	1.986	3,8%
Trg.na vel.i malo	865	6.378	16,0%
Ugostiteljstvo	129	999	3,4%
Saobraćaj, skladištenje i veze	179	3.383	7,8%
Finansisko posredovanje	13	31	0,1%
Poslovanje nekretninama	324	3.358	26,4%

Područja djelatnosti	Broj zaposlenih	Broj zaposlenika	% učešće u ukupnoj aktivni sektora	Dobit 2014 '000 BAM
Ribarstvo	9	38	0,1%	-453
Poljoprivreda, lov i sumarstvo	69	673	1,6%	-1.465
Rudarstvo	23	104	0,2%	181
Preradivacka industrija	413	5.976	17,9%	-27.083
Snabdijevanje el energijom	58	2.453	18,2%	3.899
Gradjevinarstvo	181	1.986	3,8%	4.835
Trg.na vel.i malo	865	6.378	16,0%	57.265
Ugostiteljstvo	129	999	3,4%	-3.710
Saobraćaj, skladištenje i veze	179	3.383	7,8%	15.448
Finansisko posredovanje	13	31	0,1%	19
Poslovanje nekretninama	324	3.358	26,4%	54.154

ZAKLJUČAK

Kako se iz cijelog rada može zaključiti nedostaju strukturalne reforme MSP-u u HNK za unapređenje ambijenta za poslovanje. Treba istaknuti da je utjecaj svjetske ekonomske krize značajno utjecao na smanjenje privredne aktivnosti kako u cijeloj FBiH, tako i u HNK.

Iz prezentiranih podataka može se vidjeti da je najveći pad prihoda bio u 2010. Nakon toga prihodi se dostižu oporavak 2013.

Kada su u pitanju područja djelatnosti primjetno je da je prerađivačka industrija i sektori ribolova zabilježili pad.

Kod strukture prihoda prodaja od povezanih licima imala je najveći rast 2012, dok od decembra 2013. do decembra 2014. imaju kontinuitet. Prihodi od prodaje na inostranom tržištu imali su stagnaciju decembra 2010. i 2011. lagani rast ide do 2014.

Na osnovu svega iznesenog može se zaključiti da su u većini sektora prisutni problemi finansiranja imovine. U većini perioda smanjen je udio vlastitog kapitala, povećao se nivo zaduženosti, smanjen je koeficijent likvidnosti i istovremeno povećan broj dana naplate potraživanja. A to vodi zaključku da su preduzeća u nizu posmatranih godina susreću sa problemom izmirivanja kratkoročnih obaveza.

Na osnovama prezentiranih rezultata istraživanja može se izvući zaključak da je stanje privrede u HNK pogoršano. Finansijska nestabilnost preduzeća uz nedostatak strukturnih reformi i dalje će nositi pogoršanje konkurentnosti.

LITERATURA

1. Avlijaš, R., *Preduzetništvo i menadžment malih i srednjih preduzeća*, Univerzitet Singidunum, Beograd, 2008.
  2. Brnjas, Z., *Od male privrede do velikog biznisa*, Omega, Beograd, 1999. Ministarstvo privrede HNK, *Strategija razvoja malog i srednjeg poduzetništva u Hercegovačko-neretvanskom kantonu 2012-2020*, Mostar, 2012.
  3. Ministry of Tourism and Culture, Ontario, *Ontario Tourism Investment Attraction*, Research Study, 2009, , preuzeto: www.mtc.gov.on.ca
  4. Pavlović, N., Bugar, D., *Koegzistencija malih i velikih preduzeća u savremenoj privredi*, Naučnostručni časopis „Menadžment, inovacije i razvoj”, br. 6, 2008.
  5. Žuljević, A., *Inovacije kao faktor stvaranja novih poslovnih prilika, rasta MSP, te lakše ekonomske integracije BiH u EU*, doktorska disertacija, Mostar, 2008.
  6. Ministarstvo privrede HNK, *Strategija razvoja malog i srednjeg poduzetništva u Hercegovačko-neretvanskom kantonu 2012-2020*, Mostar, 2012.
  7. Ministry of Tourism and Culture, Ontario, *Ontario Tourism Investment Attraction*, Research Study, 2009, , preuzeto: www.mtc.gov.on.ca
  8. Pavlović, N., Bugar, D., *Koegzistencija malih i velikih preduzeća u savremenoj privredi*, Naučnostručni časopis „Menadžment, inovacije i razvoj”, br. 6, 2008.
- Scheedy, E., *Start and Run Home Based Business*, Self. Council Ltd., 2001.
- Pavlović, N., Bugar, D., *Koegzistencija malih i velikih preduzeća u savremenoj privredi*, Naučnostručni časopis „Menadžment, inovacije i razvoj”, br. 6, 2008.
- www.europa.eu, Delegation of the European Commission , Bosnia and Herzegovina Progress Report 2007, 2008 and 2009.